Nr 6

Justitieutskottets betänkande i anledning av Kungl. Maj:ts i propositionen 1974: 1 gjorda framställningar om anslag för budgetåret 1974/75 till domstolsväsendet, m. m. jämte motioner.

ANDRA HUVUDTITELN

Domstolsväsendet m. m.

1. **Högsta domstolen m. fl. anslag.** Utskottet tillstyrker Kungl. Maj:ts i propositionen 1974: 1 bilaga 4 (justitiedepartementet) under punkterna D 1—D 3 (s. 80 och 81) framlagda förslag och hemställer

att riksdagen för budgetåret 1974/75 anvisar

A. till *Högsta domstolen* ett förslagsanslag av 12 126 000 kr.,

B. till *Regeringsrätten* ett förslagsanslag av 11 422 000 kr.,

C. till *Regeringsrättens årsbok* ett förslagsanslag av 180 000 kr.

2. **Kammarrätterna.** Utskottet tillstyrker Kungl. Maj:ts förslag under punkten D 4 (s. 82 och 83) och hemställer

A. att riksdagen beslutar att en kammarrätt i Sundsvall inrättas den 1 juli 1974,

B. att riksdagen bemyndigar Kungl. Maj:t att inrätta en ordinarie tjänst för president i kammarrätten i Sundsvall med beteckningen o,

C. att riksdagen bemyndigar Kungl. Maj:t att inrätta en ordinarie tjänst för kammarrättslagman i Co 4 i kammarrätten i Göteborg samt de ordinarie tjänster för kammarrättsråd, tillika vice ordförande på avdelning, i Co 2 och kammarrättsråd i Co 1 som förordats i propositionen,

D. till *Kammarrätterna* för budgetåret 1974/75 anvisar ett förslagsanslag av 26 668 000 kr.

3. **Hovrätterna.** Utskottet tillstyrker Kungl. Maj:ts förslag under punkten D 5 (s. 84 och 85) och hemställer

A. att riksdagen bemyndigar Kungl. Maj:t att inrätta de ordinarie tjänster för hovrättsråd i Co 1 som förordats i propositionen,

B. till *Hovrätterna* för budgetåret 1974/75 anvisar ett förslagsanslag av 45 768 000 kr.

4. **Tingsrätterna.** Kungl. Maj:t har under punkten D 6 (s. 85—87) föreslagit riksdagen att *dels* bemyndiga Kungl. Maj:t att inrätta en or-

dinarie tjänst för rådman, tillika avdelningsordförande, i Co 3 i Göteborgs tingsrätt, och de ordinarie tjänster för rådman i Co 1 som förordats i propositionen, *dels* till Tingsrätterna för budgetåret 1974/75 anvisa ett förslagsanslag av 258 754 000 kr.

Motion

I motionen 1974: 385 av herr Schött (m) hemställs att riksdagen hos Kungl. Maj:t ger till känna att en ordinarie tjänst för rådman bör inrättas i Kalmar tingsrätt i utbyte mot en tingsfiskal samt bemyndigar Kungl. Maj:t att inrätta tjänsten.

Utskottet

Kungl. Maj:ts förslag under ifrågavarande punkt innebär bl. a. att tio extra tjänster som rådman vid Stockholms tingsrätt och två extra tjänster som rådman vid en var av Göteborgs och Malmö tingsrätter skall bytas ut mot ordinarie tjänster som rådman. Vidare föreslås inrättande av en tjänst som rådman i en var av Örebro och Trelleborgs tingsrätter, i Örebro tingsrätt i utbyte mot en rådman på övergångsstat och i Trelleborgs tingsrätt i utbyte mot en tingsfiskal. Sammanlagt avser Kungl. Maj:ts förslag till medelsanvisning 258 754 000 kr.

I motionen 1974: 385 framhålls att — i enlighet med Göta hovrätts anslagsframställning för budgetåret 1974/75 — en tjänst för rådman bör inrättas vid Kalmar tingsrätt i utbyte mot en tingsfiskal. Motionären hänvisar bl. a. till viss statistik över mål- och ärendeutvecklingen de tre senaste åren vid tingsrätten samt åberopar att hovrätten anser arbetsbelastningen i tingsrätten vara sådan att fyra domare erfordras. I motionen pekas också på att Kalmar tingsrätt är sjöförklaringsdomstol. Enligt motionären torde merkostnaden för inrättandet av ytterligare en rådmanstjänst bli 32 000 kr. Yrkandet går ut på att riksdagen skall ge Kungl. Maj:t till känna, att en ordinarie tjänst för rådman bör inrättas i Kalmar tingsrätt i utbyte mot en tingsfiskal samt bemyndiga Kungl. Maj:t att inrätta tjänsten.

För utskottet tillgänglig statistik visar ett målantal per ordinarie domare vid Kalmar tingsrätt som enligt hittills tillämpade normer för beräkningen av arbetsbelastningen vid tingsrätten tyder på att behov föreligger av ytterligare en rådmanstjänst. Enligt samma normer skulle emellertid ett lika stort behov av sådan arbetskraftsförstärkning föreligga vid ytterligare ett antal tingsrätter. Några omständigheter som motiverar en prioritering av Kalmar tingsrätt framför dessa när det gäller en utökning av antalet domare synes inte föreligga. Från mera allmänna utgångspunkter kan tilläggas att en så schematisk metod som att mäta arbetsbelastningen med ledning av antalet mål per domare inte kan anses ge en rättvisande bild av en domstols arbetsbörda. Även andra faktorer måste vägas in vid bedömningen såsom målens art och svårig-

hetsgrad, antalet inskrivningsärenden och omfattningen av det administrativa arbetet.

Under hänvisning till det anförda kan utskottet inte tillstyrka motionärens önskemål. Utskottet vill dock — med hänsyn till angelägenheten såväl av att tyngdpunkten i rättskipningen bibehålls vid de allmänna underrätterna som av att de dömande uppgifterna är anförtrodda ordinarie domare — i anledning av motionen understryka att utvecklingen vid bl. a. Kalmar tingsrätt bör följas med uppmärksamhet med avseende på behovet av ytterligare ordinarie domartjänster. Utskottet finner också anledning uttala sin tillfredsställelse över chefens för justitiedepartementet nyligen fattade beslut att tillkalla särskilda sakkunniga för att utreda frågan hur man lämpligen bör mäta arbetsbelastningen i underrätterna (Ju 1973: 13).

Utskottet hemställer

A. att riksdagen med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag på motionen 1974: 385 bemyndigar Kungl. Maj:t att inrätta en ordinarie tjänst för rådman, tillika avdelningsordförande, i Co 3 i Göteborgs tingsrätt, och de ordinarie tjänster för rådman i Co 1 som förordats i propositionen,

B. att riksdagen till *Tingsrätterna* för budgetåret 1974/75 anvisar ett förslagsanslag av 258 754 000 kr.

5. **Hyresnämnderna m. m.** Utskottet tillstyrker Kungl. Maj:ts förslag under punkten D 7 (s. 87 och 88) och hemställer

att riksdagen till *Hyresnämnderna m. m.* för budgetåret 1974/75 anvisar ett förslagsanslag av 12 569 000 kr.

6. **Domstolsväsendets organisationsnämnd.** Kungl. Maj:t har under punkten D 8 (s. 89 och 90) föreslagit riksdagen att *dels* besluta att inrättandet av den centrala förvaltningsmyndigheten för domstolsväsendet skall senareläggas till den 1 juli 1975, *dels* till Domstolsväsendets organisationsnämnd för budgetåret 1974/75 anvisa ett förslagsanslag av 7 909 000 kr.

Motion

I motionen 1974: 965 av herr Boo m. fl. (c) hemställs att riksdagen dels med upphävande av 1972 års principbeslut om inrättande av en central förvaltningsmyndighet för domstolsväsendet anhåller hos Kungl. Maj:t att därmed sammanhängande frågor blir föremål för förnyad, skyndsam prövning genom en parlamentarisk utredning, dels tillkännager för Kungl. Maj:t som sin mening att någon ändring i nuvarande regler för tillsättning av domare inte skall ske innan 1972 års domarutredning slutfört sitt arbete.

Utskottet

Domstolsväsendets organisationsnämnd (DON) inrättades den 1 juli 1971 som ett provisorium i avvaktan på resultatet av behandlingen av domstolsverksutredningens förslag angående ett domstolsverk. DON är i vissa hänseenden central förvaltningsmyndighet för de allmänna domstolarna och de allmänna förvaltningsdomstolarna samt, i den mån det inte ankommer på statens hyresråd, för arrende- och hyresnämnderna. DON svarar även för de åtgärder inom inskrivningsväsendet som påkallas av statsmakternas beslut att genomföra automatisk databehandling inom inskrivningsväsendet i den mån arbetet inte ankommer på centralnämnden för fastighetsdata. DON är vidare centralmyndighet för rättshjälpen. Inom nämnden finns en redovisningscentral och ett revisionskontor. DON:s kansli har även att ombesörja kansligöromålen åt notarienämnden. Den sammanlagda personalstyrkan vid DON:s kansli uppgår till 55 personer. För nästa budgetår beräknar departementschefen medel för ytterligare sex tjänster. Totalt omfattar förslaget till medelsanvisning 7 909 000 kr.

Domstolsverksutredningen redovisade år 1971 resultatet av sitt arbete i betänkandet (SOU 1971: 41) Ny domstolsadministration, vilket bildade utgångspunkt för Kungl. Maj:ts förslag i propositionen 1972: 1 (bil. 4) om inrättandet av en central förvaltningsmyndighet för domstolarna. Enligt förslaget skulle myndigheten inrättas den 1 juli 1973 och lokaliseras till Jönköping. Genom beslut vid vårriksdagen 1972 (JuU 1972: 8, rskr 1972: 159) bifölls propositionen i vad den avsåg inrättandet av den nya myndigheten. Behandlingen av propositionen i de delar som avsåg lokaliseringen och tidpunkten för inrättandet uppsköts och behandlades av riksdagen under våren 1973. Riksdagen biföll därvid Kungl. Maj:ts förslag till lokaliseringsort samt bestämde att myndigheten skulle inrättas den 1 januari 1975 (JuU 1973: 24, rskr 1973: 221). Efter Kungl. Maj:ts bemyndigande tillkallade chefen för justitiedepartementet år 1973 fem sakkunniga för att i detalj utreda frågan om den nya myndighetens ställning, organisation och arbetsuppgifter. Med hänsyn till den tid förberedelsearbetet med inrättandet av den nya myndigheten kan beräknas kräva föreslås i anslutning till årets anslagsframställning att inrättandet av myndigheten senareläggs till den 1 juli 1975.

I motionen 1974: 965 pekas på att flera av de frågor om domstolsverkets ställning och funktioner, som återstår att pröva, är ömtåliga och grannlaga. Särskilt gäller detta frågan om formerna för tillsättning av domare. Enligt motionärernas mening kvarstår tidigare anförda betänkligheter mot den nya myndigheten liksom kritiken mot att principbeslut drivits fram innan utredningsarbetet avslutats. Motionärerna anser att det finns starka skäl för att upphäva 1972 års beslut och i stället förstärka den nu pågående utredningen om bl. a. myndighetens organisation och

arbetsuppgifter med parlamentariska ledamöter samt ge utredningen i uppdrag att överväga frågekomplexet i hela dess vidd. I vart fall bör man enligt motionärerna inte i fråga om formerna för domartillsättningar överväga några ändringar som inte har en bred förankring både inom domstolsväsendet och inom riksdagen. Frågan om tillsättningsförfarandet bör vila i avvaktan på resultatet av 1972 års domarutrednings arbete. Motionärerna anser vidare att DON kan fungera tills den nya utredningen blir klar och dess resultat underställts riksdagen. DON kan också i enlighet med 1973 års riksdagsbeslut lokaliseras till Jönköping. Yrkandet går ut på att riksdagen skall dels upphäva beslutet om inrättande av en central förvaltningsmyndighet för domstolarna och anhålla om att därmed sammanhängande frågor blir föremål för förnyad, skyndsam prövning genom en parlamentarisk utredning, dels som sin mening tillkännage att någon ändring i nuvarande regler för tillsättning av domare inte skall ske innan 1972 års domarutredning slutfört sitt arbete.

I fråga om uppgifterna för en central förvaltningsmyndighet för domstolarna innebar domstolsverksutredningens förslag att myndigheten skulle handha ekonomiadministration, bl. a. budgetarbete och anslagsframställningar, samt organisationsfrågor, personaladministration och juridiska frågor. Vad gäller de personaladministrativa uppgifterna skulle verket bl. a. handlägga ärenden om offentliga uppdrag för domare och fördelning av fiskaler på olika hovrätts- och kammarrättsområden, om inrättande och ledigförklarande av tjänster samt frågor om förord till vissa ordinarie domartjänster, om antagning av fiskalsaspiranter, om förordnande som fiskal eller som assessor, om antagning som tingsnotarie ävensom tillsättning av vissa administrativa chefstjänster och vissa andra tjänster vid tingsrätter och hyresnämnder m. m. Utredningen föreslog vidare, att tillsättningen av tjänster för inte rättsbildad personal skulle ankomma på vederbörande domstol, dock med viss begränsning i fråga om personalen vid tingsrätterna.

I propositionen 1972: 1 med begäran om principbeslut från riksdagens sida om inrättandet av ett domstolsverk anförde departementschefen att han senare i ett annat sammanhang skulle återkomma till frågan om den nya myndighetens ställning och organisation. Därvid borde enligt departementschefen domstolsverksutredningens förslag i sina huvuddrag kunna läggas till grund.

I sitt av riksdagen godkända betänkande i anledning av Kungl. Maj:ts förslag (JuU 1972: 8) framhöll justitieutskottet, att utvecklingen inom domstolsväsendet i betydande grad rubbat förutsättningarna för den kamerala och administrativa verksamheten och ökat justitiedepartementets redan tidigare oproportionerligt stora arbete med administrativa problem som rörde domstolarna. Uppbyggnaden av statens ekonomiadministrativa system, statskontorets personaladministrativa system, rättsväsendets informationssystem och övriga ADB-system accentuerade enligt utskottet

nackdelarna med den dåvarande uppdelningen av uppgifterna på skilda organ. En rationell drift och vidareutveckling av systemen skulle — fortsatte utskottet — underlättas om dessa stod under central ledning. Ett centralt organ var också önskvärt från allmänna planerings- och samordnings synpunkter. Uppgifterna borde enligt utskottet av principiella och praktiska skäl inte ligga på departemental nivå. Inte heller borde de decentraliseras till de särskilda enheterna; att lägga dem på skilda händer skulle medföra uppenbara olägenheter. Det var också olämpligt och i fråga om vissa uppgifter uteslutet att anförtro dem åt någon redan befintlig enhet inom domstolsväsendet t. ex. någon av hovrätterna. Det anförda ledde utskottet till uppfattningen att det förelåg ett starkt behov att inom domstolsväsendet inrätta ett fristående centralt organ av permanent karaktär för planering och samordning av den administrativa verksamheten.

Utskottet framhöll vidare att tillskapandet av en central förvaltningsmyndighet för domstolsväsendet självfallet inte får innebära något som helst ingrepp i domstolarnas självständighet och integritet när det gäller den dömande verksamheten. Att så inte blir fallet är, framhöll utskottet, en rättssäkerhetsfråga av stor vikt, som borde ägnas särskild uppmärksamhet. Framför allt borde enligt utskottets mening övervägas den problematik som sammanhänger med gränsdragningen mellan dömande och administrativ verksamhet, och utskottet förutsatte att så skedde i det fortsatta utredningsarbetet.

I anledning av ett uttalande i en i samband med propositionen behandlad motion att underlaget för beslutsfattandet var bristfälligt, framhöll utskottet att det i och för sig hade varit till fördel om ställningstagandet till frågan om verkets inrättande kunnat anstå till dess det förelåg ett förslag som i detalj redovisade den nya myndighetens ställning, organisation och arbetsuppgifter. Enligt utskottets mening innebar dock departementschefens uttalande om att domstolsverksutredningens förslag i sina huvuddrag borde kunna ligga till grund för en senare proposition att tillräckligt underlag förelåg för ett principbeslut. Det var också, ansåg utskottet, av olika skäl angeläget att ett snabbt ställningstagande togs i principfrågan.

De ovan återgivna skälen för inrättandet av ett domstolsverk är enligt utskottets mening alltjämt bärande. Utskottet anser det också angeläget att det framtida verkets ställning, organisation och arbetsuppgifter blir klarlagda så snabbt som möjligt. Den pågående utredningen om verkets organisation skall enligt direktiven för utredningen redovisa sitt arbete senast i maj 1974. Att nu tillföra utredningen ledamöter med parlamentarisk förankring och ge utredningen i uppdrag att utreda frågan om ett domstolsverk i hela dess vidd i enlighet med motionärernas önskemål skulle enligt utskottets uppfattning medföra en väsentlig försening av utredningsarbetet. Beträffande utredningens sammansättning

bör även noteras att ledamöter med parlamentarisk förankring ingick i domstolsverksutredningen. Med hänsyn till det anförda avstyrker utskottet motionen 1974: 965 i denna del.

Vad härefter angår den i samma motion upptagna frågan om formerna för domartillsättning vill utskottet erinra om att, enligt direktiven för den pågående uredningen om domstolsverkets organisation, domstolsverksutredningens förslag bör ligga till grund för utredningsarbetet. Utredningen bör enligt direktiven också beakta vad riksdagen uttalat om den nya centralmyndighetens ställning och uppgifter. Som ovan redovisats kommer proposition på grundval av utredningens förslag att föreläggas riksdagen, kanske redan innevarande år. I avvaktan härpå bör något uttalande från riksdagens sida inte lämpligen göras i fråga om formerna för tillsättning av domare. Huruvida utredningens förslag därefter ger anledning till några ställningstaganden i ärendet från statsmakternas sida kan inte avgöras nu. Med hänsyn härtill bör riksdagen inte göra något tillkännagivande i enlighet med motionärernas önskemål. Motionen 1974: 965 avstyrks alltså även i denna del.

Utskottet har ingen erinran mot Kungl. Maj:ts förslag om senareläggning av tidpunkten för centralmyndighetens inrättande. Inte heller finner utskottet anledning till invändning mot medelsberäkningen.

Utskottet hemställer

A. att riksdagen beträffande upphävande av 1972 års principbeslut om inrättande av ett domstolsverk avslår motionen 1974: 965 i denna del (yrkande 1),

B. att riksdagen beslutar att inrättandet av den centrala förvaltningsmyndigheten för domstolsväsendet skall senareläggas till den 1 juli 1975,

C. att riksdagen till *Domstolsväsendets organisationsnämnd* för budgetåret 1974/75 anvisar ett förslagsanslag av 7 909 000 kr.,

D. att riksdagen beträffande formerna för domartillsättningar avslår motionen 1974: 965 i denna del (yrkande 2).

7. **Utrustning till domstolar m. m. med flera anslag.** Utskottet tillstyrker Kungl. Maj:ts förslag under punkterna D 9—D 11 (s. 90 och 91) och hemställer

att riksdagen för budgetåret 1974/75 anvisar

A. till *Utrustning till domstolar m. m.* ett reservationsanslag av 3 510 000 kr.,

B. till *Blanketter m. m. för domstolsväsendet* ett förslagsanslag av 2 800 000 kr.,

C. till *Ersättning till nämndemän m. m.* ett förslagsanslag av 18 600 000 kr.

Stockholm den 4 april 1974

På justitieutskottets vägnar

ASTRID KRISTENSSON

Närvarande: fru Kristensson (m), fröken Mattson (s), herrar Polstam (c), Larfors (s), Johansson i Växjö (c), Jönsson i Malmö (s), Nygren (s), Schött (m), Nilsson i Visby (s), Fransson (c), fru André (c), herrar Lundgren (s,) Petersson i Röstånga (fp), Raneskog (c) och Pettersson i Västerås (vpk).

Särskilt yttrande

vid *punkten 6* (Domstolsväsendets organisationsnämnd) av fru Kristensson (m), herrar Polstam (c), Johansson i Växjö (c), Schött (m), Fransson (c), fru André (c), herrar Petersson i Röstånga (fp) och Raneskog (c):

Vid utskottsbehandlingen år 1972 av förslaget om inrättande av ett domstolsverk reserverade sig företrädarna för centerpartiet, folkpartiet och moderata samlingspartiet och framförde därvid principiella betänkligheter mot inrättandet av ett sådant verk. Reservanterna ansåg att förslaget ej kunde tillstyrkas i avsaknad av preciserade uttalanden om verkets ställning, uppgifter och organisation samt om kostnaderna för dess inrättande. Bland de principiella betänkligheterna anfördes att garantier saknades för att domstolarnas självständighet i den dömande verksamheten inte skulle komma i fara genom inrättande av ett verk med styrande funktioner på det administrativa området.

Enligt vår mening kvarstår fortfarande de principiella betänkligheterna mot inrättandet av en central förvaltningsmyndighet för domstolarna liksom kritiken mot att riksdagen fattade principbeslutet innan utredningsarbetet avslutats.

Sedan nämnda beslut fattades har nu snart två år förflutit, under vilken tid beslutats att det framtida verket skall lokaliseras till Jönköping samt andra åtgärder vidtagits för att förbereda inrättandet av verket. Med hänsyn härtill anser vi oss inte böra biträda motionsyrkandet om att 1972 års principbeslut skall upphävas och att frågorna skall bli föremål för ny skyndsam prövning genom en parlamentarisk utredning.

MARCUS BOKTR. STOCKHOLM 1974 740047